

Tillhörande detaljplan för fastigheten

Ljusseveka 2:1, del av samt Värnamo 14:62, del av,
Värnamo

Miljöutredning om värden för kulturmiljön, naturmiljön samt friluftslivet

Metod

Miljöutredningen av kultur- och naturvärden är utförd i hela undersökningsområdet som är det samma som det planerade planområdet. Miljöutredningen består av en sammanställning och analys av befintligt underlag och dokumentation av registrerade kulturmiljövärden, naturvärden, friluftslivet samt av en fältinventering i undersökningsområdet.

BAKGRUND

Undersökningsområdet ligger öster om Ljusseveka och Lagan, i den nordvästra delen och i utkanten av Värnamo. Undersökningsområdet gränsar till det nuvarande idrottsarena för fotboll och friidrott i Ljusseveka.

Undersökningsområdet ligger utanför Värnamo köpings och Värnamo stads historiska gränser. Marken tillhörde ursprungligen prästgården som finns vid den sydöstra delen av Prostsjön. Protskogen i nordvästra delen av undersökningsområdet omfattar ett vidsträckt område norr och öster om Prostsjön och öster om Ljusseveka. Protskogen avgränsades på historiska kartor som utmark och användes huvudsakligen till skogsbruk och betesmark. I modern tid återstår det dock inte några större arealer av den äldre kulturmiljön, betesmarken. Marken är återplanterad med främst barrträd och inslag av lövträd. Protskogen såldes 1974 till Värnamo kommun. Fastigheterna i undersökningsområdet ägs av Värnamo kommun.

Kulturmiljöer

Registrerade kulturmiljöer och fornlämningar i planområdet

Det finns inga registrerade kulturlämningar i Riksantikvarieämbetets databas fornsök inom undersökningsområdet. Det har inte påträffats några dokumenterade kulturlämningar i arkiv, dokumentationer eller i andra källor.

Registrerade kulturmiljöer och fornlämningar i närområdet

Inom en radie av 500 meter utanför undersökningsområdet finns inga registrerade kulturlämningar i Riksantikvarieämbetets databas fornsök.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Det finns inga registrerade eller dokumenterade kulturhistoriskt värdefulla byggnader eller anläggningar inom undersökningsområdet.

Arkeologiska utredningar och förundersökningar i planområdet

En arkeologisk utredning genomfördes 2000 i en del i den nordvästra delen av undersökningsområdet. Området ligger på ca 150–165 meter över havet. höjdnivån för möjliga boplatzlägen är 150 meter i regionen. Det påträffades inga fynd i samband med utredningen. Det genomfördes inga åtgärder som att gräva provschack. Det finns inga åtgärder i den arkeologiska utredningen om eventuella framtida exploateringar planeras att genomföras inom det aktuella undersökningsområdet.

Historiska kartor

På en ägoindelningsskarta från 1757 benämns den västra delen av planområdet som ”Wärnamo Byeskog” och beskrivs som ”trädbevuxen utmark”. Väster om planområdet finns en registrerad bosättning, ”Ljusseveka” med tillhörande mindre åkerlyckor. På kartan finns även några beskrivningar om markanvändningen och dess egenskaper, ”Mässar” samt ”Kiärr oviktig mark”.

Vid en jämförelse med senare historiska kartor har marken fortsatt varit en skogs- och mossbeväxt utmark. Området mellan Prostsjön och Ljusseveka benämns som ”Protskogen” på flera av de äldre kartorna. Mossemarken i norr benämns ”Store mosse”.

Det förekommer få äldre ortnamn i undersökningsområdet, vilket troligen beror på att markanvändningen har varit begränsad till skogs- och mossbeväxt utmark. Det finns inga uppgifter om att någon bebyggelse har etablerats inom planområdet på det historiska kartmaterialet i arkiv, dokumentation eller i andra källor.

Även infrastrukturen i området på det historiska kartmaterialet är mycket begränsat. Det finns dock en mindre färdväg i en vägriktning mellan Prostsjön och Ljusseveka. Den ekonomiska kartan från 1955 visar att en utdikning har genomförts i den nordvästra delen av undersökningsområdet. Dikningens sträckning är i nordväst-sydöstlig riktning, i direkt anslutning till mossbeväxt mark. Avsikten med dikningen har sannolikt varit att dränera vatten från mossemarken.

Geometrisk ägobeskrivningskarta, 1757.

Geometrisk sockenkarta, 1852.

Geometrisk karta över Värnamo, 1860.

Generalstabskartan, 1875.

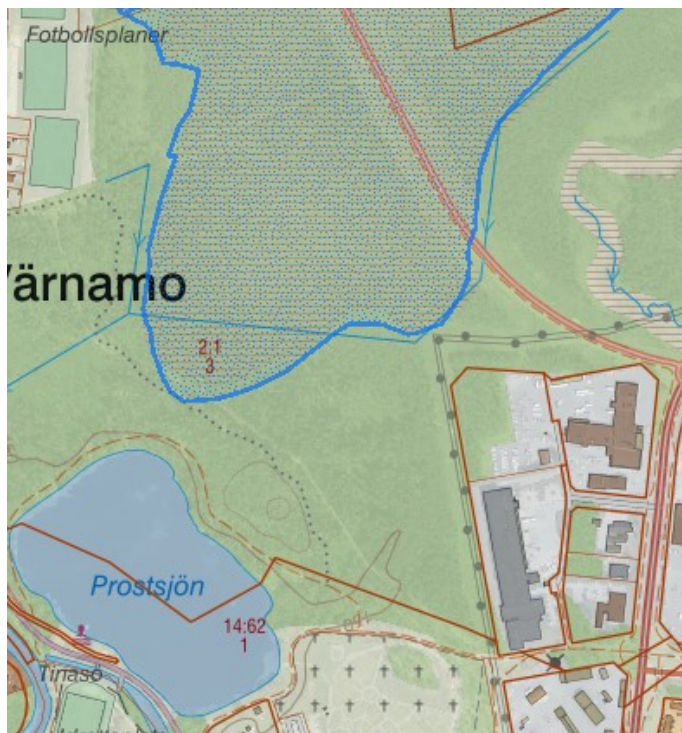
Ekonomisk karta, 1955.

Översiktskarta över Värnamo, 1970.

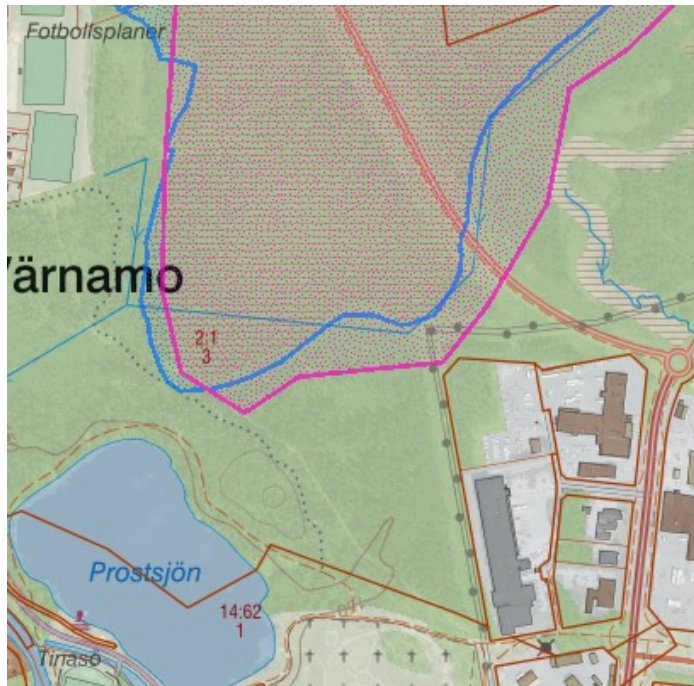
Naturmiljöer

I den norra delen av undersökningsområdet är en yta med sumpskog som är registrerad av skogsstyrelsen. Naturvärdena består av mosseskog med tall som det dominerade trädslaget. Sumpskogen är ej bedömd enligt en naturvärdeklass. Sumpskogens huggningsklass är gallringsskog. Inom området finns flera grävda diken.

Den registrerade ytan med sumpskog, markerad i blå färg.

En äldre våtmarksinventering är genomförd av Naturvårdsverket som delvis ingår i undersökningsområdet. Den registrerade ytan motsvarar till stor del den registrerade ytan av sumpskog. Naturvårdsklassificeringen för området är Vissa naturvärden.

Den registrerade ytan med våtmarksinventeringen, markerad i rosa färg.

Utanför undersökningsområdet, norr om Prostsjön finns ett strandskydd. Det avser ett generellt strandskydd 100 meter från vatten och är registrerad av länsstyrelsen.

Den registrerade ytan med strandskydd, markerat i orange färg.

Utanför undersökningsområdet, norr om Prostsjön finns en nyckelbiotop. Biotopsvärdena består av barrskog. Övriga registrerade naturvärden i området är spärrgreniga grova träd, sjö/havsstrand avgränsar del av objektet. Rikligt med grova träd samt värdefull lägre fauna.

Väster om undersökningsområdet och Ljusseveka finns en registrerad yta som utgör ett riksintresse för naturvärden. Riksintresset är Lagans nedströms Hörledammen som finns ca 200 meter väster om undersökningsområdet. Värdeomdömet är att Lagans meandrar och delta utgör ett exempel på en pågående landskapsbildande geologisk process. Här finns både erosions- och ackumulationsformer genom meanderbildning på ett flodplan samt en deltabildning. Området är också av vikt för tolkningen av isavsmältningen genom sandurbildning och dödlandslandskap. Lagans meandrande lopp har också stor betydelse för landskapsbildningen.

Riksintresse för naturvärden, markerad med röd färg.

I artportalen finns flera observationer av fågelarter i närheten av undersökningsområdet. Det finns sju observationer av rödlistade fågelarter som har påträffats i Prostsjön och som är registrerade i Artportalen. Arterna består av kricka, havsörn, spillkråka, sävsparv samt fiskmås. I Kryckelfors, sydöst om undersökningsområdet finns 58 observationer av registrerade fågelarter i Artdataportalen. Arterna utgörs av björktrast, grönfink, havsörn, strandskata, svart rödstjärt samt svartvit flugsnappare.

Jordarter

I den nordvästra delen finns Glacial grovsilt—finsand, Lera—silt och Mossetorv.

Den centrala delen domineras av Mossetorv.

Den södra delen domineras av Glacial grovsilt—finsand.

SGU, jordartskarta.

Fältinventering

En fältinventering genomfördes i augusti 2022 inom hela undersökningsområdet. Syftet med fältinventeringen var att undersöka vilka värden för kulturmiljön, naturmiljön och friluftslivet som finns inom undersökningsområdet.

Kulturmiljöer

I samband med fältinventeringen återfanns den äldre färdvägen som fanns markerad på flera av de äldre kartorna. I övrigt påträffades inga kulturlämningar, fornlämningar eller kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Stora ytor av området domineras sankmark, torvmark eller med ett tunt lager blandat med sand och förna. Avsaknaden av spår efter historisk markanvändning, terrängen, jordarter och jordmån är faktorer som begränsar möjligheterna till förekomsten av förhistoriska fynd som boplatser och härdar under marknivån.

Den äldre färdvägen med sträckning mellan Ljusseveka via Prostsjön och Prostgården.

Den äldre färdvägen är fortfarande i bruk, här i form av en anslutande stig med en spång.

I undersökningsområdet påträffades flera grävda diken, belägna både i skogbeväxt och i mossebeväxt mark. Dikena är sannolikt grävda för att underlätta markavrinningen för att avleda vatten från maken. Dikena som påträffades på flera platser inom hela undersökningsområdet bedöms vara sentida och bedöms inte utgöra fornlämningar.

I fältinventeringen upptäcktes flera mindre täktgropar i den västra delen, närmast det Ljusseveka. Täktgroparna är sannolikt ett resultat av verksamheter för att utvinna sand och grus som främst användes till fyllnadsmaterial. Täktgroparna bedöms vara sentida och inte utgöra fornlämningar.

Dikena och täktgroparna bedöms ha tillkommit i modern tid. Dessa brukar i regel inte registreras som kulturlämningar om de ej ingår i ett sammanhang med andra kulturlämningar och fornlämningar.

Grävt krongdike, skogsmarken, nordvästra delen av området.

Grävd täktgrop, skogsmarken, nordvästra delen av området.

Naturmiljöer

Området domineras av ett större sammanhängande områden med skogsmark. Här finns i den nordvästra delen även en större yta av mossemark som även är registrerad i egenskap av naturvärden i form av en sumpskog samt i en våtmarksinventering.

Skogsmarken dominerar i de nordvästra och i södra delarna. Jordmånen består av glacial grovsilt—finsand. Det finns även inslag av fuktiga stråk. Det anträffades inga större block eller berg i dagen. Tall är det dominerande trädslaget i hela området. Men även gran och björk är allmänt utbredda. Lövsly är vanligt i stora delar av området.

Skogsmarken i den södra delen, blandskog och öppen gräsbeväxt markflora.

Uppväxande lövsly, skogsmarken, östra delen av området.

I den nordvästra delen närmast Ljusseveka, på mer torrare jordar finns inslag av yngre ekar som växer i tätbevuxen skogsmark. Ekarna bedöms inte utgöra skyddsvärda träd, även om de är ädellövträd och på längre sikt kan berika området med naturvärden. Markfaunan på skogsmarken är ormbunkar, ris, gräs och starr. Vanliga karaktärsarter är träjon, örnbräken, blåbär, lingon och björnmossa.

Björnmossa, karaktärsart, barrskog.

Träjon, karaktärsart, barrskog.

Inom undersökningsområdet finns både grävda diken och naturliga vattendrag. Under fältinventeringen var dessa inte vattenbärande. En förklaring kan vara en längre tidsperiod av torka under sommaren.

Meandrande vattendrag, tillfälligt uttorkade, skogsmark.

De naturliga vattendragen är meandrande och har positiva naturvärden, morfologi då det ökar vattendragets biologiska mångfald och vattenkvalitet. Biotopen är betydelsefull för olika arter av insekter, svampar, alger och växter.

Vattendrag, beväxt med alger och mossor, skogsmark.

Det finns inslag av stående och liggande död ved i den skogbeväxta södra delen och på mossemarken i den nordvästra delen av undersökningsområdet. Den döda veden har positiva naturvärden och gynnar olika arter av fåglar, insekter, svampar, alger och mossor.

Död liggande ved med mossor och tickor, svamp.

I den södra delen har skogsåtgärder genomförts under senare tid, varav senast 2022. Åtgärderna har inneburit att träd har gallrats och transporterats ut från skogen.

Mossemarken är det dominerande inslaget i den centrala och norra delen av undersökningsområdet. Mossemarken är glest beväxt av tall eller av lövsly, främst björk. Terrängen är närmast flack, sank och med tuvig mark. Jordmånen domineras av torv. Skogen har uppkommit genom naturlig föryngring. Biotopen har en relativt hög ålder och naturskogskvaliteter, vilken benämns som sumpskog. I den södra delen finns ett dike i öst-västlig ritning, beväxt av mossa och ris.

Högmossen i norr domineras av björk, glasbjörk. Tillväxten är långsam och björkarna består av kortväxta vridna träd. Markfaunan domineras av vitmossa. Högmossen präglas av vattenfylld mark med tuvor och gungfly. Grundvattnet når delvis upp till markytan.

I mossens utkanter i söder finns tallmossen på mer fastare mark. Tallen tillväxer långsamt och trädbeståndet omfattar enstaka gamla, grova och vridna träd. Inslag av död ved finns inom området i form av torrakor och lågor. Markfaunan domineras av ris och skvattram.

Tallmossen med vridna och krokiga tallar.

Högmossen med glest stående kortväxta björkar.

Markfaunan på mossemarken domineras av mossor, starr och ris. Vanliga karaktärsarter är vitmossa, starr, fräken, tuvdun, blåbär, lingon och skvattram. Mossmarken är beroende av nederbörd för tillförsel av vatten som i sin tur ger avrinning till i anslutning befintliga vattendragen och diken.

Skvattram, karaktärsart på mossemarken.

Vitmossa, karaktärsart på mossemarken.

Friluftsliv

I den västra delen, närmast Ljusseveka finns en stig som löper i sydöstlig riktning. Längst stigen finns trästolpar med röda markeringar. Stigen används för rekreation och motion. Stigen är en del av den äldre färdvägen som återfinns på flera av de äldre kartorna.

Orientering är en aktivitet som används i skogsmarken, i den södra och i den nordvästra delen av undersökningsområdet.

Motionsspår i skogsmarken, nordvästra delen av området.

Orienteringsskärm i skogsmarken, södra delen av området.

Analys

Kulturmiljöer

Det finns inga registrerade fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar i undersökningsområdet. Det påträffades inga fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar i samband med fältinventeringen. Det finns inga fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar registrerade i närområdet, inom en radie av 500 meter utanför undersökningsområdet.

En arkeologisk undersökning genomfördes år 2000 som delvis berör den nordvästra delen i undersökningsområdet. Men det framkom inga fynd eller andra indikationer på eventuella lämningar i samband med den arkeologiska utredningen.

En analys och jämförelse med jordartskartor och äldre strandlinjer över undersökningsområdet indikerar att möjligheterna för eventuella dolda fornlämningar som förhistoriska boplatser förefaller begränsade i det aktuella området som till delar består av våtmarker och gammal sjöbotten. Stora delar av undersökningsområdet domineras av torvmark eller av en jordmån blandat av sand och förna. Inom området har flera större dikningar genomförts i syfte för att avleda vatten, vilket påvisar att marken även under 1800–1900-talet fortfarande har varit sank eller fuktig.

Den äldre färdvägen används ännu och utgör därmed ingen kulturlämning. Men den har ett historiskt värde i egenskap av en kulturmiljö i området. Färdvägen återfinns på flera äldre kartor. Från kulturmiljöhänsyn bör den äldre färdvägen bevaras och fortsätta att användas.

Naturmiljöer

I den norra delen av undersökningsområdet är en registrerad yta med sumpskog och en våtmarksinventering med naturvärden. Från naturvärdehänsyn bör ytan av sumpskog bevaras och ej exploateras.

I närområdet utanför undersökningsområdet finns flera registrerade naturvärden. 200 meter väster om undersökningsområdet finns ett riksintresse för naturvärden, Lagan nedströms Hörledammen.

Intill Prostsjöns norra strand finns både ett strandskydd och en nyckelbiotop. Söder om undersökningsområdet finns två registrerade lokaler, Prostsjön och Kryckelfors i artportalen med observationer av olika fågelarter.

I samband med fältinventeringen påträffades inga nya betydande större naturvärden som motiverar större inskränkningar av åtgärder inom det undersökningsområdet, det planerade planområdet. Området utöver sumpskogen med dess naturvärden är relativt artfattigt och domineras av allmänna karaktärsarter. Samtidigt är det viktigt att en naturhänsyn är inkluderad i det planerade planområdet.

Vid en exploatering är det särskilt viktigt att fastställa att naturvärdena för riksintresset inte påverkas. Det samma gäller även för grundvattnets nivå och kvalitet.

Vid en exploatering av området från naturhänsyn är det angeläget att undvika att de registrerade naturvärdena i närområdet inte påverkans negativt genom olika åtgärder som medför vid åtgärder av markavrinning och markanvändning.

Friluftsliv

Inom undersökningsområdet finns flera värden för friluftslivet. Motionsstigen öster om Ljusseveka bör från friluftshänsyn fortsätta att vara tillgängligt för rekreation och motion.

Källor

Artportalen

Comprima

En bok om Värnamo, Bo Thomée

Fornsök, Riksantikvarieämbetet.

Länsstyrelsernas i Jönköpings läns webbGIS.

Ljusseveka, Väg 151. Delen förbi Värnamo. Arkeologisk rapport 2000:28, Jönköpings läns museum

SGU- Sveriges geologiska undersökning

Värt att värna kulturmiljöutredning för Värnamo

Värnamoposten, Historiska Sällskapet gamla Wernamo

Historiska kartor, Lantmäteriet:

Ägodelningskarta, 1757

Värnamo sockenkarta, 1852.

Geometrisk karta över Värnamo, 1860.

Generalstabskartan, Växjö, 1871.

Ekonomisk karta, Värnamo, 1953.

Översigtskarta över Värnamo, 1970.

2022-09-01

Peter Andersson

Kommunantikvarie